क्रोशाऽपि च पुनः क्रौञ्चस्तथा च प्रतिपद्यते ।
हलन्तो गीयते कैश्चिदजन्तोऽप्यत्र दीयते ।
दुर्लभो ग्रथितो लोके शब्दधातुप्रकाशकः ॥

इति श्रीपुरुषोत्तमविरचितद्विरूपकोशः समाप्तः ।

त्रिश (ष स) कारभेदः ।

श्री सरस्वत्यै नमः

ग्रन्थारम्भः ॥

तालव्यादि मयोच्यते कियदतस्तालव्यमध्यन्तत
स्तालव्यान्तमिह प्रकाशितपदं यत् सूरिभिर्भूरि तत् ।
मूर्द्धन्यस्य पदस्य चेद्दृशमतं दन्त्यस्य तादृङ्मतं
ज्ञातव्यं त्रिशकारभेदकथने प्रागादिमध्यान्ततः ॥
तालव्यमूर्द्धन्यदन्त्याश्चुटुतूनां क्रमादिमाः
संयोगाः शषसा ज्ञेयाः प्रोच्यन्ते तत् कतीतरे ।
श्रीमर्व्वंशसमर्म्म शेखर शिखाशैवाल शङ्कस्युताः
शङ्काशोकरशङ्करस्तुतिशची शुलठी शठी शायकाः ॥
शीधुश्रीपदशुद्धशोभनशरश्शब्दाशनैःशम्बराः

शङ्कुं शिशिपाशलाटु शिम्बशकौ [illegible] ।
शम्बु शंड शठ श्मशान शिबिका शम्बूक शोभाञ्जना: ।
श[illegible] शक्तिच्छरीप शकुना शैलशशिफालिका:
शक श्रोतृशरावशीर्षशिखिक शाशाकथ श्यामला: ॥ २
शिफाशीर शरारिशैलशफरीशष्कुलि शालस्थिता:
शुक्लश्वभ्रशनैश्चरश्वसन शं शौटीर्यशुष्कपका: ।
शोभा शून्यशरव्य शृङ्ग शशक शम्बूकशुक्तिंशया:
[illegible]शु: शरीर शतसर्वेनाह्व शोणाशका: ॥ ३
शय्याशाखिशलाकशखण्डा: शम्बर शमन्त शार्दूर शूचीशिखण्डा:
शान्ति: श्व: शाल्मशस्त्रं शम[illegible]शमा: शुक्तिकाशापशिष्या: ।
शौपट् शाखाशराक: शरचशिखरिणी शारिका श्यालशोषा:
शल्यशुक्शुल्कशालू शृणिशनश्चित: शल्लशाटी शकोटा: ॥४
शमनशकटशौण्डशीलशम्बु शष्कुला:
शवल शयन शुक्ला: शेफशार्दूलशाना: ।
शलभशक्करशिञ्जा: शङ्करी शालिशण्ठा:
शिशु शशिशशशङ्का: शिग्रु शिखी शशाङ्का: ॥ ५
शिवशत्र शुभ शूर्पा: शृङ्गशस्त्रशल्यशस्या:
शुकशफशिति शिष्टा: शर्व्वरी शूरशुष्का: ।
शवल शुनक शुक्ता: शालनम्रिलशङ्का:
शकुनि शरण शावा: शाल्मलि शोकशोका: ॥ ६
श्वशुरशुषिरशाका: शान्तशैलूषशाखा:
शरणि शपथशिल्पा: शर्कराशालशिक्या: ।
शिखि शतशुचि शूद्रा: शङ्करश्यावशीता:
श्रवण शनिशिराला: शोधनीशातकुम्भी ॥ ७
शान्ति शीरशिर: श्मश्रु शाम्बे श्वकुर शक्वरा: ।
शीघ्रशीर्षशलाकशिरा शौण्डशोणित [illegible] ॥ ८

शूकशिम्बी शाद्वलाङ्कं शकुनि शङ्कुशाद्वलाः
एते कियन्तः कथितास्तालव्यादिशसूचकाः ।
इति तालव्यशकारादि संग्रहः ॥

वेश्मोशीरपिशङ्गकश्यप कशिकपश्मकिंशारुकाः ॥
रश्मिरश्वत्थनिशीथशैशिरयशः काश्मीर वेश्यांशुकाः ।
त्रिंशद्दश्यविशाखविश्वमशकावश्यं शशाङ्काश्मना
वेशन्ताशयकौशिकाशनिपिशाचाश्वाशुशिश्नश्मशाः ॥ १

ऐश्वर्यैश्वरशिंशपाश्वयुगवश्यायाश्विनोकेशवाः ।
विंशाश्मशशनदन्दशूकनिशिताः श्वोच्चैः श्वः किंशुकाः ।
स्पृश्याशः शशकोशनः पिशुन श-श्वन्मिश्रसन्दंशनाः
कैशोरातिशयातिकश्मलविनिश्वास प्रशंसादयः ॥ २
श्मशानलशुनौ कशानुपिशितौ विशालकुशलौ जलाशयदश
निशातदशमीकुशेशदशनौ साहश्यवशिनौ पराशर मुनिः ॥ ३

पलपाश्यावाशिवश्याश्मरीनोशारशाशूनाः ।
केशराशोलिपश्चाशच्चत्वारिंशत् सुपांशुकाः ॥
एते कियन्तस्तालव्यशमध्याः संकीर्त्तिताः
इति मध्यतालव्यशकारसंग्रहः ॥
राशिर्वंश्यवराशिदिग्दृशः कोशेश नाश स्पृशः
काशाकाशकुशाङ्कुशाशनिशाः केशोर्वशीताट्टशः ।
क्रोश क्लेशपलाशपांशुपशवः पाशांशवंशाशवः
स्पर्शावेशनिवेशवेशवड़िशादेशप्रवेशोद्दशाः ॥ १

दाशप्रकाशकुलिशाः शिशुलेशदंशाः
पार्श्वांशु साहशसृशाः शशशृङ्गिरीशाः ।
आदर्शदर्श परशुमतिदिग्दृशाः स्युः

जन्मग्रहं स्पर्शकाशा: भ्राणाशिल्पि प्रविड्विष्मा: ।
निशान्तशिश्नशान्तानां कीर्तनं समुदाहृतं ॥ ३

इति तालव्यशान्तसंग्रहः ।

षष्ठिषोडशषट्षोढाषण्ढा मूर्द्धन्यषादिमा: ।
कियन्त: कथिता: स्पष्टा: षडेतेष्वक्व संगता: ॥

इति मूर्द्धन्यषादिसंग्रहः ॥

पाषाण पुष्कर विशेषण शष्पनिष्का-
भूष्याणभेषजभिषग्विषयाविदुष्का: ।
कुष्माण्ड दुष्करकवैष्णव भूषितेषत्
पाषण्डपोषण परिष्कृतकिल्बिषुष्का: ॥ १
योषिद्विभीषण हृषदंशक गोष्पदोष्मा-
निष्कर्षशीर्ष मुषलर्षभ मष भूषा: ।
निष्ठ्यं पर्षपर्षवहिष्कृत दर्श भाष्या:
पुष्पौषधीपरहृषीकविषादकाष्ठा: ॥ २
वाष्पोष्मति कृषण दैवणिका धूषपका
मस्तिष्क मूषिक विविष्किरदुःसुषेण: ।
विष्कम्भभाषणतनौषधिनिषेकदूष्या:
प्रेष्यं शिका सुषिर वार्द्धुषिकाभिषेका: ॥ ३
श्लेष्मानुषङ्गिक कषायनिषङ्ग शिष्या
श्रीषोषतीचषकपूषतुरुष्कतिष्या: ।
पूषा विषाण धिषणा सुषमा सुषीमा:
कौषेय सुष्वपरिषद्द्विषतुषारा: ॥ ४
अरुष्कराषाढ निषेध दूषिका
गवेषणान्वेषणनिष्कतुष्का: ।
चषालचुष्योष्मण सतृषत्का
निषद्वरद्वेषतराटिषाढ: ॥ ५

पृषदश्वो वृषलकः सुषवी विषुवावुभौ ।
श्रिषुको वृषदश्वेति मध्यमूर्द्धन्यषाः कति ।

इति मध्यमूर्द्धन्यषकारसंग्रहः ।

वृषमहिष पुरीषामर्षपीयूषपेषाः
कलुषरुष विशेषा कर्ष गण्डूषकोषाः ।
कषपुरुषकरीषव्योषदोष प्रदोषा
विषतुष अभिशेषाश्चूष तोषाभिरोषाः ॥ १
मुषनिकषशिरीषाश्चैषशीर्षं विवर्षा
परुष मुषिजिगीषाशेमुषीषा निमेषाः ।
इषुकषदिधिषूषा किल्बिषाभ्रे षहेषाः
मुषवुषवरिषेर्ष्या लम्बुषोन्मेषघोषाः ॥ २
हर्षमुषारीह्विष चाष शोषाः
शैलूषझट् कल्मषमाषमूषाः ।
कुषाटरुषामिषयूषशोषाः
प्रत्यूषभाषालिपुषीनिरीषाः ॥ ३
शुश्रूषमेष कुषयोषतर्षा
वेषावरोषविड्डुषाप्रमोषाः ।
भूषाश्च भाषामारिषमञ्जूषेषा
श्लिङ्मानुषजीविभ्रमषाः कियन्तः ॥
एते मूर्द्धन्यषान्ताश्च कथिताः शब्दसङ्कराः ॥

इति मूर्द्धन्यषान्तसंग्रहः ॥

स्वस्ति स्वरस्मरसरित् सितसारमेयाः
स्वाहास्वधासमसहस्रसरः समूहाः ।
संख्यासमुद्र सहसा सहसङ्कुसिताः

कांताः समस्त सलिलस्खलित सक्थिसीमाः
संध्याम सुन्दर सखी मवसं समन्तात् ।
संप्रत्यमिह स्मरण साधि समीपसक्ताः
सीमन्त मस्तलसमा स्मृति सिन्धुवाराः ॥ २
स्वामि स्पृहासुख समीर सदा सहायाः
स्रक् स्नेह सङ्गम सुधा समिसाग्रसौधाः ।
सिन्दूर सान्द्रनदकान्तिमसारसिक्ताः
सां [illegible] सिन्धु [illegible] सिक्तसाराः ॥ ३
संसर्गसान्द्र सकाम सुरलिपिसाध्याः
स्वः स्वर्गं सान्द्र सुरसाः सुर सन्धिसन्ध्याः ।
साध्वः समस्तसदनात् सरसीसमूहाः
सङ्गीतसाध्वसमसित् स्मरणि सूनुसस्याः ॥ ४
सूनी [illegible] सौधं
सन्ध्यासदि सन्दाः सुरसानुसाराः ।
सद्यः सन्तानसरसीलसदं सेन्द्राः
सिद्धान्त सदैव सुरासि सर्व्वं संघाः ॥ ५
स्यन्दन सौ द सालसाः सहसंस्वर सङ्कराः ।
सारङ्ग समसपदि समिति सर्वसारसा: ॥ ६
सत्यसत्वसनस्त्वै र स्वान्तस्वप्नस्वयम्बराः ।
संसत् स्वीकार सत्ता: स्युः सूरसोपिसमृष्टयः ॥७
कियद्दन्त्यसकारादि शब्दाः संकलिता अमी ।

इति दन्त्यसकारादिसंग्रहः ॥

विकासितवासरवत्सरवासाः
किसलय वासरहास्यवसन्ताः ।
अवसर घस्मरलास्य सहस्र

व्यवसितमासनदस्युतमिस्रं
कुसुमविषित्सितमात्सर्यास्यं ।
असकृदसारसालप्रसूनं
वसति विसारण क्रत्सवसानं ॥ २

वैसवारीत्सवीत्साहीत्सगौत्सारणवत्सकं ।
आसन्द्य् ग्रासनाजस्रासुर सान्नासवासकृत् ॥ ३
कासारवसुधासंसज्जस प्रासादनासिका:
प्रसवसंसनामावास्यावसाय प्रसादजा: ॥ ४
मध्यदन्त्यससंसृष्टा: कियन्त: परिभाषिता: ।

इति मध्यदन्त्यसकारसंग्रह: ॥

हासोल्लास विलासवासनभस: कैलासतेजोऽरुषो
हिंसाहंस धनुर्वहिर्दिवसन: सामावुभुत्सोषस: ।
कांसध्वंस पुर: सरोहरिरसु स्रोतश्चिकित्सौकस:
कुत्साभा: सुवसाग्निरोऽसंकचलासीरस्विर: सारसा: ॥ १
वीभ्सामांसभुव: समास सहसा सायो यजु: साहसा:
हासश्च: स्वरसाभिलाषसरसीवीभत्सदासौजस: ।
वरासश्वासतर: पयोरसरसा पाथोयश: कीकसा
ऋभुर्भासतप: समञ्जसवसुश्वासस्वसार: क्वति ॥ २
बर्हि: पिपासा सर्पींषिजनु: साध्वसलिस्रव: ।
विहायसोपि साम्भोऽर्संस्तम: श्रेफोऽङ्गसोऽन्त्यसा: ॥ ३
कियदन्त्यसकारान्ता: संगृहीता: पिचुब्ध्, कै: ॥

इति दन्त्यसकारान्तसंग्रह: ।

स्मस्तुस्मश्मानश्रिषु शिश्न कुशिशयानिश्वस्, शशिश्वशुरश्रश्वतशिंपाश्च
शश्वच्छशाङ्कशिशिराण्यपि शूकशिम्बी तालव्यशद्वययुता: कथिता:
इतिभेद: शकाराणां त्रयाणां भाषित: कियान् ।